

Ми — промяг золотий в історії держав

Романі Я

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ

№12 (24), вівторок, 10 жовтня 2000 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

РОМСЬКИЙ МУЗЕЙ — ВІДКРИТО!

22 вересня в Ужгороді на базі дитсадка №13 відкрито музей ромського мистецтва. Цю радість прийшли розділити з тими, хто допомагав збирати експозицію цього музею. головний спеціаліст відділу в справах національностей та міграції облдержадміністрації Юдіта Евчак, заступник Ужгородського міського голови Андрій Сербайло, завіддилом обласного краєзнавчого музею Людвіг Філіп та інші.

Про те, як формувалася експозиція музею, розказав голова культурно-просвітнього товариства "Романі Я" Аладар Адам. Він, зокрема, зазначив, що ще п'ять років тому виникла ідея створення подібного закладу, в якому б знайшлося місце старовинним предметам побуту та ремесла ромів, одягу тощо. Зібрано цінні реліквії, які відтворюють різні етапи життя ромів, іх історії. Картини ромських художників Тибора Іонаша ("Будні мукавіцького табору", "Таке життя"), Шандора Бігара

("Напідпитку", "Навчання музикальної групи"); Імре Грекі ("Марш Раош") розповідають нам про життя цього народу.

Гості заходу привітали усіх присутніх з цією подією висловили свої зауваження, побажання.

Андрій Сербайло:

- Вражений побаченням. Адже навіть великі народи неспроможні зібрати старовинні речі й зберегти для нащадків. А традиції, звичаї своїх предків продовжують - це благородна місія! Впевнений, що на базі музею будуть проводитися уроки, заняття для учнів.

Людвіг Філіп:

- Мені приємно, що до справи народження відкриття музею долучився і я. Радванка - моя рідна земля. Тут народився, освіту здобув, виріс. Отож з ромами все життя. Будемо сприяти у поповненні експозиції, аби більш повно і багатогранно показати побут, звичаї предків ромів. Користуючись нагодою, дарую музею свою власну книжку.

Наш кор.

Епіграф номеру:

Ви на нас дивитесь,
Але нас не бачите.

Туме пре аменде дікген,
Ай амен на дікген.

ДЗВЕНІЛА МУЗИКОЮ ПЛОЩА ТЕАТРАЛЬНА

ва товариства "Лавутари" Віллі Пап та інші.

Відкрив свято В Габорець, він також вручив по-чесну грамоту від облдержадміністрації за сумісну роботу у розвитку культури та мистецтва ромської народності Аладару Папу ("Ром Сом").

У багатьох виступах на свята підкреслювалось дуже добре, що роми суміли че-рез непростий час пронести та зберегти традиції свого народу. У місті над Ужем вони є учасниками багатьох мистецьких заходів, вносили в них свій колорит.

Змістовний репертуар у молодшої і старшої груп танцювального ансамблю "Ром Сом", лауреатів багатьох фестивалів різних рівнів. Цікава постановка хореографії, костюми.

З нетерпінням присутні чекали появи на святковій

На знімку: виступає ансамбль "Сончина Радванка".

сцені ансамблю "Пап-джаз". Керівник Віллі Пап старший зачарував публіку грою на кларнеті.

Мистецтво мукавіцьких ромів було представлено ансамблем "Сирена".

Прикрасили свято най-молодші його учасники - дитячий колектив ромської недільної школи "Лулуд", а також ансамбль "Радванські перлини".

Відрадно, що добрим прикладом для всіх колективів є орігінальний, самобутній ансамбль "Сончина Радванка" (художній керівник Світлана Адам). У яко-му б стилі не виступали учасники колективу - видно майстерність, злагодженість, вміння розуміти спів. Це помітили і відзначили глядачі жюри Першого міжнародного фестивалю циганського мистецтва "Амана 2000", за що стали лау-

реатами у номінації "Національна надбання". До цього слід додати, що Світлана Адам не тільки прекрасний художній керівник, а і талановита співачка, танцюристка і цікава ведуча.

Завершилося свято подарунками. Його організатори, організація "Ром Сом", вручили їх найкращим колективам та виконавцям.

Свято висвітлило і ряд проблем. Йдеться передусім про те, що значно більшою могла бути його глядацька аудиторія. На жаль, присутні не ознакомились із творчими доробками колективів з інших міст області - Берегова, Славія, В.Бережного, Чопа, Виноградова та відомого віrtуоза-скрипія Бейли Горвати та співака Йосипа Горвата.

Тетяна Грицищук

На знімку: знайомство з екс-позицією ромського музею.

ПІСЬМЕННИКИ ТА ЖУРНАЛІСТИ СТОЛИЦІ ЗНАЙОМЛЯТЬСЯ З "Романі Я"

Тієї п'ятниці (22 вересня 2000 року) у клубі письменників в Києві проходила презентація книги "Щастя в боротьбі" колишнього багатолітнього політв'язня сталінсько-берівських таборів Василя Рогача, брата розстріляного в Бабиному Яру головного редактора "Українського слова" Івана Рогача.

Непередвидіні цього заходу журналісти із Закарпаття, які приїхали на представлення повісті в новелах, познайомилися присутніх із газетою "Романі Я". Кожний із при-

сутніх в залі засідань журналістів отримав по кілька осітанніх номерів видання.

З неабиякою цікавістю представники різних столичних газет, радіо і телебачення прочитували в окремі публікації газети, яка прагне знайти своє місце серед інших видань України.

Колегами по перу було висловлено ряд слушних по-важань щодо змісту та форми видання.

Вл. інформ.

ХРОНІКА

Швеція

У Гетеборзі шведський архієпископ К.Т. Хаммер від імені шведської церкви звернувся до представників ромського народу з проханням пропочити церкви помилки, сконені відносно них. Хоча більшість тутешніх ромів народилася на території Швеції, тут їх досі не вважають рівнозначними членами суспільства. Основна маса шведських ромів вірюючій беруть активну участь у житті окремих релігійних груп. Та навіть ця позитивна статистика не має значного впливу на ставлення до них з боку шведських громадян.

Історію ненависті до ромів тут датують з 15 століття.

Вже тоді їх рахували "поганим народом", а церква закликала з ними не контактувати. Подібна тенденція у Швеції триває й надалі.

Словаччина

На думку аналітика прямовоєдущого інституту громадських питань (IVO) Міхала Вашечка, проблеми, пов'язані з вирішенням ромського питання у Словачькій Республіці (СР), хоча й негативно впливають на процес інтеграції, але безпосередньо не загрожують вступу СР до Ради Європи. Він зазначив, що ромська проблематика в Словаччині має багато проявів і дієві з них для країн, членів ЄС, навіть не відомі. Він критикував РЕ у тому, що вона не дивиться на це питання комплексно, як на все європейське, але розглядає його лише частково. Пан Вашечек повідомив, що IVO у рамках програми "Розвиток громадянського суспільства" готує цілісний доклад про ромів Словаччини.

Великобританія

Лідер спільнот фахівців Британії Білл Морріс звинуватив прем'єра Т. Блера у сприянні расизму. Він вважає, що уряд спонукав громадян до підтримки існуючих стосунків ромів упереджені. Факт заведення штрафів для водіїв каміонів, котрі ввозили до країни іммігрантів, значно підвищили рівень расової ненависті. Уряд генерального комісара OSN у справах біженців зазначив на адресу влади Т. Блера, що вона нічого не робить для вилучення "атмосфери ворожого ставлення до біженців з інших країн".

Польща

Більше ніж 11 тисячолініх польських вязнів німецьких концтаборів отримали разову фінансову допомогу з швейцарського фонду для обі, що пережили Холокост. Швейцарська влада створила даний фонд у 1997 році на знак доброго волі після нацистських афер у банках Швейцарії. Компенсація отримали роми, євреї та 1 тис. обі, котрі переховувалися у фінансових установах. Саме тоді багато ромів було депортовано до Австралії. Дехто перебігав і за власним бажанням. Мій власний рід, Босвеллових, був одним із найвідоміших та найбільших родів у Англії. Та близько 1850 року,

Скільки ромів проживає в Австралії?

Кілька років тому Босо Курд та Роберт Янг провели перелік ромського населення країни, який, на жаль, досі ще не опубліковано. Сім'я Муррових, яка займалася підрахунками безпосередньо від австралійського філіалу Roman International of Australia, наводить кількість 16 тис. 500 ромів. Звичайно ж ці показники були записані на підставі сведчень представників окремих ромських общин Австралії. Але вони опхопили лише тих ромів, які продовжують вести традиційний спосіб життя у общинах. Тих же, котрі асимілювалися чи після одруження залишили ромську общину, чи просто не рахуються традиційними ромами, враховано не було.

Мої друзі з Roman International of Australia зустрічалися з багатьма ромами, які з різних причин називають себе сербами, македонцями, болгарами чи румунами. Оглядом на недостатній кількості інших інформаційних джерел, крім вищезгаданого дослідження, яке є скірше оглядовим дослідженням ромських общин, ці показники можуть коливатися. Решта даних є дуже суб'єктивна. Більшість моїх колег вважає, що мінімальна кількість ромів Австралії 25 тис. якщо ж брати до уваги нащадків змішаних сімей, то ця кількість, можливо, становитиме й 100 тис.

Якими основними проблемами зустрічаються роми Австралії?

На це питання можливо бути відповісти людьми, яких ці проблеми дійсно стосуються: роми з Чехії, Румунії, Сербії, Македонії та інші, котрі ще ведуть кочовий спосіб життя. Асимілювані нащадки ромів, такі як я, цих специфічних проблем уже не мають.

Роми, котрі не мають постійного місця проживання, велими обмеженнями щодо виховання та навчання своїх дітей. Переїзд із однієї школи в іншу під час одного й того ж шкільного року для учнів не легкий. А шкільна програма у різних школах має свої особистості й подається різними темпами. Це важливий елемент у школу, що знаходитьться в іншому штаті.

Роми, які прибули в Австралію з країн Європи, як правило, зустрічаються з мовним бар'єром, який найважче долають представники старшого покоління та жінки, бо саме вони, зазвичай, мають обмежені можливості спілкування з англійсько-мовним населенням. Саме через мовний бар'єр та відмінності способу життя, багато ромів навіть не знають про соціальні пільги, що нада-

Ромські організації Австралії

Під час свого короткого перебування у Сіднеї мені випала нагода присмію поспілкуватися з редактором часопису "Лачко Дром" Оуеном Дуркіном. Пан Оуен Б. Дуркін є одним із засновників Ромської Асоціації Австралії та редактором друкованого органу даного об'єднання. Крім "офіційного" розмови ми ділово обговорювали ситуацію ромів в інших куточках світу, ромську політичну сцену, проблеми осві-

ти... Пан Дуркін (як і більшість австралійських ромів) походить із англійських романіхалс, тому ромською вже, на жаль, не володіє. Вблівіа за те, щоб свою мову зберегли приналітні родини ромів, які прибули в Австралію з Центральної чи Східної Європи. Не дивлячися на те, що пан Дуркін розмовляє англійською й веде величі сумчасті способи життя, традиційна "романін" відувалаася у всьому його статі.

діячами й урядовцям відділення імміграції та за-кордонних відносин. Крім іншого, стараємося запутити політиків до всіх важливих заходів ромів Австралії.

Котрі ромські родини

Австралії є найвідомішими?

Важко сказати. Представники різних общин відповіли б Вам по-різному. На відомішими родинами ромів з Чехії є Деметрові, Лолові, Русенкові та Тарошеві. На північному заході Австралії представником групи македонських ромів є Естерер Абдурахман. Але в нації країні проживає багато ромів з Румунії, Болгарії та Сербії. Сім'я Муррових, наприклад, відома своєю активною діяльністю у сфері налагодження та підтримки співтарії ромських організацій Австралії у рамках Roman International, а також у сфері заочної наявності студентів та надання допомоги ромським іммігрантам. З поміж англійських романіхалс відомі призвіща Герн, Бліт, Лі, Ловел, Вуд та Сміт.

Чи виходять в Австралії книги та періодичні видання на ромській мові?

Дуже мало. Можливо це тому, що у порівнянні з Європою, наші общини досить віддалені й розміщені на відстані відмінних діалектах.

На знімку: О. Дуркін

було вирішено видавати спільній для всіх ромів журнал "Лачко дром". Та підтримка з боку ромського населення країни не виявилася значною і тому саме зараз обговорюється можливість видання полікультурного часопису.

У нас існує державна національна телевізійна мережа SBS, але не існує жодної програми, присвяченій ромам. Час від часу на ромську тематику транслюються хінофільми, іноді навіть на ромській мові. Але так як їх транслюють без попередньої консультації з ромами, вони часто лише підсилюють негативні стереотипи про них.

Ви член Ромської Асоціації Австралії.

Могли би представити її читачам?

Дану організацію було засновано 8 років тому малою групою романіхалс. Вони передчували, що можуть втратити свою "романін", у якій виховували рідні за часів перебування в Англії. Вони боялись, що їх власні діти вже не знатимуть, щозначить бути ромом й не володіти ромською. Дуже швидко до них приєднались ті, котрі теж турбували подібні передчути. Ромська Асоціація привітала у своїх рідях і не ромів, які цікавились ромською мовою, історією, культурою та політичними стосунками представників даної народності. Більшість асоційованих членів належать до англійських та шотландських ромів, але є й представники з Німеччини, Словаччини і т.д.

Кількість членів у нас невелика, але живуть вони дисперсно у різних штатах Австралії та Нової Зеландії. Наші члені залишаються в організації по кілька років, на зміну ім приходять молоді люди з новими цілевими ідеями та пропозиціями. У залежності від цього міняються й напрями діяльності організації, її мета. Останнім часом, організація найбільш працювала у напрямку захисту прав людини. Особливо це стосувалося ромів з Центральної та Східної Європи, котрі просили в Австралії політичний притулок.

Розмову вела М. Уграб.
Переклад з чеської Н. Ференц

Релігійні вірування ромів Мукачівщини

Тривалий час співіснують у Мукачівському таборі ромська церква Живого Бога та реформаторська ромська церква.

З метою дізнатися детальніше про їх життя, ми звернулися до лідерів цих релігійних напрямків.

Горват Дюона Ференцович, куратор реформаторської церкви розповіє: "Богослужіння у нас проводяться угорською мовою у вівторок, четвер та неділю. Іх відвідує більше 100 ромів. В основному, це люди старшого віку, котрим імпонує форма обряду саме цеї церкви. Богослужіння в нас більш стримані, супроводжуються органною музикою".

На питання, чи є в таборі

люди, котрі б відвідували обидві церкви: реформаторську та Живого Бога, пан Горват відповів, що таких немає, але пастки обох церков підтримують дружні стосунки й поважають один одного. Для прихожан реформаторської церкви створено чудові умови: на другому поверсі будови церкви розміщуються християнська школа, де навчають грамоті навіть старших підлітків, при церкві є спеціально облаштована пральня та лазня.

Зовсім поруч, у перенесному наметі проходило євангелізаційне богослужіння церкви Живого Бога. Пастор церкви **Балюк Михаїл Михайлович** роз-

повів: "Такі наметові евангельські богослужіння ми проводимо з 3 вересня і триватимуть вони до 14 числа цього місяця. З 9-го по 10-те ми плануємо проповісти християнському ромському конференцію. Дані акції стала можливою завдяки житомирській місії церкви Живого Бога, яка з подібними наметами подорожує різними областями України. Наступним населеним пунктом, де будуть проводитися подібні служби стане місто Тічів. Вони проводитимуться з 17-го по 24-те вересня".

Привітали своїх українських братів приходили віроучителі з різних куточків Закарпаття та Угорщини. Одним з таких поважних гостей зібрания був пастор церкви Живого Бога в Мішкольці (Угорщина) **Ракі Томаш**. Він розповів нам, що вже 12-ть років триває його дружба з єпископом даної церкви **Балюком Сергієм**. Саме 12-ть років тому пан Балюк запрошив його на ромське зібрання в Мукачеві. Тоді це була маленька група людей, яка з-

На знімку: Горват Дюона Ференцович

часом виросла у справжню велику церкву. Нас цікавило, скільки ромських осередків церкви Живого Бога єснують в Угорщині. "В Угорщині біля 45-ти ромських осередків церкви. Е великий малі - це залежить від величини населеного пункту. Найбільшими є церкви в селищах Путнок, Оздон, Руда Баня. Взагалі церкви відвідує більше 3-х тисяч ромів. А це набагато більше від повітівнності з Україною. Чим це пов'язано? Напевно, це більша бідність, там більша благодасть."

3 Мукачева
Аладар Адам

Новий біров у таборі Мукачева

Нещодавно у таборі міста Мукачева на Закарпатті було обраного нового бірова. Ним став **Балог Олександр Іжакович**, 1950 року народження.

Кор.: Олександре Іжаковичу, як давно відбулися вибори і з чим вони були пов'язані?

- Вибори відбулися майже 2 місяці тому, у звязку з тим, що попередній староста табору не виконував своїх обов'язків.

Кор.: Яке хазяйство ви отримали?

- Табір є пілітисячним населенням та одинадцятьма будинками у вулицями.

Кор.: Чи налагодили ви стосунки з Мукачівським міськвиконкомом?

- Так, і дуже хороши. Саме завдяки цій інституції та завдяки турботі пана Кула у табір було завезено грани.

Кор.: Отже, можна мріяти й про асфальт?

- Вірити треба, та поки що це не реально.

Кор.: Розкажіть про свою родину. Ви ром?

- Так, по матері. Батько, Лихтенштейн ірак Лазаревич, був евреєм. Більшість родини війшла у штати, ми і зараз підтримуємо хороши стосунки із тіками з Брукленду. Я маю трох дітей, п'ятеро онуків. Після закінчення Мукачівської школи № 14 пішов у армію. Служив старшиною ескадрильї військово-попутрівських сил у Збайкальї. Все своє життя пропрацював у міжконфесійній начальником саночистки.

Кор.: Як ви бачите вирішення ромської проблеми в Мукачеві?

- Вважаю, що її вирішувати треба поступово. Перш за все, нам потрібно допомогти людям, котрі постраждали від паводку й ще досі не змогли відре-монтувати свої будівлі. Зай-мемося працевлаштуванням ромів, щоб у такий спосіб уникнути правопорушення. Зраз, у порівнянні з минулими роками, ситуація в таборі трохи стабілізувалася. Дги порівняно регулярно відвідують школу, міськвиконком допомагає їм з ремонтом обов'язків.

Кор.: Як ви дієте відносно табору?

- Табір є хорошим. Саме завдяки цій інституції та завдяки турботі пана Кула у табір було завезено грани.

Кор.: Отже, можна мріяти й про асфальт?

- Вірити треба, та поки що це не реально.

Кор.: Розкажіть про свою родину. Ви ром?

- Так, по матері. Батько, Лихтенштейн ірак Лазаревич, був евреєм. Більшість родини війшла у штати, ми і зараз підтримуємо хороши стосунки із тіками з Брукленду. Я маю трох дітей, п'ятеро онуків. Після закінчення Мукачівської школи № 14 пішов у армію. Служив старшиною ескадрильї військово-попутрівських сил у Збайкальї. Все своє життя пропрацював у міжконфесійній начальником саночистки.

Кор.: Як ви дієте відносно табору?

- Лідери нашої общини: Форкош Йосип, Олаг Йосип, Балог Альберт. Крім того, суттєво допомагає реформаторська церква. Хочу подклавти особливо і священику Лайошу Гулачі. Думаю, що якщо сподіватимемось на краще, так воно й буде.

На знімку: новий біров табору О. Балог.

3 Мукачева А. Адам

Дорогий імениннику, Тибера́й Олександрович Горват!

У День свого 55-ліття прийміть найцикніші вітання від Асоціації Ромських Громадських Організацій "Єдиність", а також колективу газети "Романі Я!"

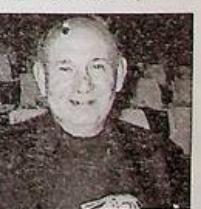
Нехай Ваше життя повинниться радістю, щастям. Довгих літ Вам, міцного здоров'я, творчих здобутків на музичній ниві!

Президент Асоціації "Єдиність" Шеф-редактор газети "Романі Я!" Аладар Адам

Ром - майор авіації

Андрій Архипович Куценко народився і виріс у славному місті Києві. З дитинства любив літаки та пілоти. Отож після закінчення середньої школи вступив до Московської авіаційної академії. Пропрацював 26 років у військовій авіації, з них 15 - військовим пілотом! Хто б зафіксував усі отримані кілометри?

Шість років тому Андрій Куценко узваній майора пішов у відставку. Разом з дружиною Галиною, двома дітьми і трьома онуками проживає в селищі на батьківщині. Онуків із захопленням слу-

хають цікаві розповіді про далекі польоти діда. Вони вражаючі! Можливо, якось з онуків звінти - а може уже й забила - дідо професія!

Тетяна Фединець

Хворі легені Європи - Карпати

Місцем проведення науково-практичної конференції "Шляхи розв'язання екологічних проблем Карпатського регіону в контексті спільної діяльності державних та громадських організацій", її організатори - Всеукраїнська екологічна Ліга разом із Закарпатською обласною державною адміністрацією за сприяння Закарпатської обласної організації Народно-демократичної партії - обрали санаторій "Перлина Карпат" та Мукачівщині. У роботі конференції, яка проходила з 29 вересня по 1 жовтня 2000 року, взяли участь представники ряду Міністерств України - екологів та природних ресурсів, з питань надзвичайних ситуацій та наслідків Чорнобильської катастрофи, багатьох науково-дослідних інститутів, громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування, депутати

Верховної Ради України, ЗМІ. Треба сказати, що дніми у Верховній Раді було розглянуто законопроект "Про мораторій на інтенсивне лісове господарство в Карпатському регіоні". Його відрізняло на повторне прочитання. Приваживши цього документу говорив заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Юрій Констаненко. Зокрема він підкреслив: "Через кілька років Карпати можуть стати непридатними для людини".

Найбільший за останні сто років паводок у Карпатах сколихнув Україну та державу, з якими вона судить (до речі, упродовж останнього століття у Карпатах відбулося 16 повеней). Він забрав людські життя, завдав збитків на сотні мільйонів гривень, змив

сотні тисяч кубометрів ґрунтів - повернути їх у найближчі сотні років не зможуть ніякі гроші чи зусилля. Вілку цього року знову були повені після затяжних дощів. Виникала загроза нових зсуvin у Карпатах.

Наша держава повинна мати закон, який буде притягувати до відповідальності губителів лісів, забруднюючих навколоїщо середовища. Ця думка пронизувала майже всі виступи.

Вже першого дня роботи для представників ЗМІ була дана прес-конференція.

Питання журналистів газети "Романі Я" викликали жваве обговорення.

Питання: У ніч з 9-го на 10-е серпня цього року в с. Порошково Перечинського району лісником Василем був смертельно поранений молодий ром Дюєс. Слідство не завершилося і суду ще не було, а в дер-

жавній газеті обласної ради та обладміністрації "Новини Закарпаття" від вересня 2000 року вже виправдовувалася авбівія рома. До того ж з неофіційних джерел стало відомо, що лісника терміново відрізняли у психілікаріо. Неваже і тут не дотримуються букви закону?

Тетяна Тимочко, перший заступник голови Всеукраїнської екологічної Ліги (Київ):

- Ця подія мала б сквіловати керівництво області, оскільки вже вийшла на сторінках газет. Необхідно провести журналістську розслідування і розказати читачам правду.

Питання: Повінь 1998-го року в Карпатах зробила людей бідними. Залишила їх без дахів над головою, позбавила землі-годувальниць, садів, виноградників, плеканих десятки літ. Горенід в горах відчутно відрізняє відмінно працю в найбільш соціально

- Це державних службовців, вченіх, політиків, має боліти серце за кожного потерпілого від природних катастроф. Прорахунки вченіх, зможинні діти, хто виробував лісі, приве-

ди до ліха. Ми не перестамо повторювати, що вкрали гуманітарну, не за призначенням видили кошти, але що ходного корупціонера чи олігарха не віддано до суду. Тепер вже і ви, журналісти, стурбувались, коли почули, що вашого колегу Георгія Гонгадзе, який виступав проти корупції, мафіозних кланів, викрадення. Треба газетам згуртуватися і боротися проти зліх сил разом. І не дозволяти владі ображати журналістів. І з четвертою владою будуть тільки тоді рахуватися. Животрепетні проблеми мають знайти своє місце і на сторінках єдиної після цього ромської газети.

Резюме.

Учасники конференції мали можливість познайомитися з мистецтвом одного з популярних не лише в області, а й за її межами танцювального ансамблю, лауреата ряду фестивалів різних рівнів "Ром Сом", відвідали місце, які найбільше постраждали від природних катастроф.

Юлія Зейкан

Асоціація Балканської ромської федерації

Пропонуємо вашій увазі, дорогі читачі, інтересою нашого кореспондента з президією Асоціації Балканської ромської федерації Велко Костовим, який досить успішно проводить міжнародну діяльність.

- Пане Костов, скажіть, будь ласка, як давно створена Асоціація, очолювана вами?

- Рік тому створено дану Асоціацію. З кожної Балканської країни (Югославії, Македонії, Боснії та Герцеговині, Словенії, Хорватії, Болгарії та Румунії) було висунуто по одному представнику на посаду президента Асоціації. Мені дуже приємно, що саме мені було довірено виконувати таку почесну місію - захищати інтереси моєї рідної, гомільської народності. Це велика відповідальність, адже якщо у світ проживає понад 15 млн. ромів, то на Балканах - половина від семи до восьми мільйонів.

- Відомо, що проблема на Балканах чимало. Як вдається їх вирішувати?

- Проблем і справді багато. Тому ми Асоціацію створено 10 комісій, роботу яких я координую, по різних сферах життя: освітні, культурні, інтеграційні, соціальні, економічні, політичні, інформаційні, здоров'я і так далі. Збирاءмо банк даних і повідомляємо Раді Європи.

Найважливішими проблемами у нас - освіта ромів Balkan. Тому і не дивно, що більшість ромів живе дуже бідно. Адже коли нація грамотна, то вої сфері, у першу чергу соціальну й економічну, рефлективує. Так, діти відвідують школи, та показник від цього невідмінний: предмети викладають нероми, вчити культуру інших народів. Нема школи румських. Та що таке ромська школа, коли у нас нема своєї граматики? У нас пісні, танці, які передаються з покоління в

На знімку: Велко Костов.

покоління, музики, танці, артисти, які проплачують свій рідний народ по всьому світу. Але чи достатньо цього?

- Пане Велко, розкажіть трохи про себе.

- Народився в благодійній сім'ї 10 жовтня 1947 року в Софії. Батько помер, коли мені було вісім років, залишивши на маминих плечах 9 дітей. Важко було. Я дуже хотів вчитися, старався поступити в заклади та технікум.

Маю дружину Юлію, троє дочок і одного онука.

- На фестиваль "Амала-2000" Ви приїхали з музичним колективом "Нове Рома". Їх виступи - вражаючі. Чим сподобився Болгарії? Цікаво дізнатися про інших...

У Болгарії є Академія румської культури і мистецтва для дітей. Е професійний ансамбл "Са аме" ("Всі ми"). За підтримкою Фонду "Відродження" артисти їздять по світу і пропагують румську культуру, мистецтво. Маємо свою скрипкову - Віктору Васильєву, таємниця "Романія" ("Ромський світ"), газету "Дром дромендер" ("Дороги доріг").

Зростає кількість пе-дагогів, журналистів. У Болгарії проживає один мільйон ромів, але, на жаль, жодного нема в парламенті. Тому я докладаю максимум зусиль, щоб допомогти своєму народу. 15 грудня цр. плануємо провести десятиденний семінар з питань ромів.

Тетяна Грицищук.

У повсідненні житті слово флоксер з'явлюється недавно.

Михайло Коцюбинський чи не вперше в літературі в оповіданні "Для загального добра" розкрив трагедію, яка стіхала гостодара виноградників.

Герой твору дуже любить свій виноградник, бо ця діяльність землі, густо сажаджена розкішними кущами, дісталася йому від батька. Купці приїжджають, щоб купити вино, бо воно в нього найсмачніше.

Філоксера (від грецько-латис. *φυλος*, сухий) - комаха родини хермесових. Шкідник винограду. Батьківщина - Америка. Пощираша в Європі та Азії (Див. Словник іншомовних термінів.)

І ось страшна звістка: доктори, які приїхали в село, виявили на землі шкідника. Аби заради не розповсюдитися, висадили на інші виноградники, вирішено їх викорчувати і спалити.

Разом із групою приїжджих лікарів порастається і відом. Він погодився в обмін на розкішні виноградини, оброблені корінням, обросле корінцями; бо сім'ю треба годувати.

Флоксер - своєрідний кліщ, який заразив виноградні, здатні поселятися і в людських душах.

Ось якій велемовний приклад розказали нам дніми у Чопі:

Посаду годувальниці родини, яка перебувала на кількаємському лікуванні в тубдиспансері, скоротили. Керівник який це зробив, добре знат про життя цєї родини, її матеріальне становище і горе - помірла передчасно старша дочка, яка могла стати підмогою сім'ї. Вона вишківала, вязала, займалася плетінням. Сусіди, знайомі купували її орнаментальні речі з викурені коші - хоч і невеликі - можна було придбати матеріал, ткалини, нитки та іншо зазисло на хліб.

У родині - батько безробітний, до того ж хворий і не отримує ніякої допомоги. Тетяна Грицищук.

Роздуми з приводу

Філоксера

- Що ж залишається мені? у розпалі говорила жінка. Неваже як прикладом декількох людей пускати малолітніх синів же开荒?

Покладмо руку на сердце: не флоксера прокраляється в душі наших чиновників і шкідників. Неваже як засіда на розкішнім кущам, аби купити вино, якій відмовили. Купчі виноградників, та заразу знайшли на плантації господаря. Задумайтесь над фактами: флоксера проникла на найкращі виноградники, з якого найсмачніше по всій околиці вино!

На прикладі родини Нерони письменник показує, що до кожної справи - великої чи малої - треба підходити з розумом. Герой дбає лиші про свою нівку, про свою сім'ю. Йому немає діла до того, що коли не викорувавши його виноградник, то притечі на вимиряння й виноградники в Бессарабії. Буду треба лікувати в зародку. Село в змозі допомогти одному господарю.

Так і з заводом. Необхідно було його лікувати, поки був колектив, який формувався роками з спеціalistiв, було обладнання.

До речі, надто неохоче віддають ромам землі. Але це тема ширшої розмови.

Завершуючи свої окремі думки з приводу такого явища як флоксера, скажемо: праця для загального добра, тобто до праці на собі, на всіх людей.

Перекинемо місточок ще на одне дотичне питання. Там же розгулялася флоксера. Чому лише сьогодні ми стали думати про аграрні реформи? Коли колгости, радості розкрадані, зруйновані й почалося розгубовання землі, селянина, якуму вона, оця світла землі з дідадівщиною, належить й тут попали обкрадати.

Прикладів порушення права людини при проведенні аграрної реформи - безліч!

Голови колгостів і рад-

госпів, директори аграріїв, і т.д. і т.п., як допустили розвалювання господарstв, знищення техніки й тут намагаються виробити ласі шматки.

Наприклад, віймемо недалекі від обласного центру Ужгородського району. У селі Ратівці чимало родин, які не мають ані сотини землі. Життя ж показує, що без неї, ведучи обіймі способ життя, не проживеш сьогодні. Жебракувати уже не хочу чіткої сістари, які старі, ні малі. Роми хочуть твердо стояти на землі, бо ж вони - годувальниці! У таборі краще живути, ті, хто має корову, козу, коня, свіно. Навіть ті клапти землі, які мають роми при обіймах, дають врохай не прішій, нік у сусіді.

Ромська родина в селі Есень під Чопом говорила нам:

- Треба, щоб землю мешканцям табору виділили в одному місці, а не на болоті. Так і орати краще, обробляти, яз за врожаем дивиться.

А в Петрові на Виноградівщині сім'ю Пінчещін після дворінського обивання високих порогів надали кількома сотинами землі за 8 кілометрів від села. І то на боязі.

До речі, надто неохоче віддають ромам родючі землі. Але це тема ширшої розмови.

Завершуючи свої окремі думки з приводу такого явища як флоксера, скажемо: праця для загального добра виключає такі чинники, як користості, обмінність. Доктор Тихович - той же Михайло Коцюбинський а за підприємком Сердя дався в Бессарабію - чужу країну, аби допомогти молдаванам і ромам уникнути трагедії, яка загрожувала не лише їхньому житту, а у першу літчу хвилину могла перекинутися далі, на території інших держав.

Бійміся флоксери в дувах. Витравлююмо це мушки з нашого життя.

Тетяна Фединець

Маestro футболу - Ян Томаш

Дід Яна мав коней, віз; працював у приватній фірмі, яка займалася лісом. Поважали працьовитого рома й угорці, й словаки, й русини.

Коли син зізнався, що хоче іти вчитися в музичну школу, не перечили амати, ані батько. Хіба вони не бачили, як в іх хлопят на вулиці, коли звучала скрипка, загоралися очі.

У родині, до якої належав і малій Ян, були музиканти. Саксафоніст і контрабасист Антон Бучка знали її шанували ужгородці, та й не лише вони. Дивного в тому нічого не було - так душевно міг зіграти не кожен, навіть талановитий скрипаль.

Здавалося, після успішного закінчення музичної школи Томаш влаштується в один із музичних колективів (як і тоді в Ужгороді було з десятком, і не лише в ресторанах).

Рішення вступити в музичне училище виникло ще в той час, коли в школі зацікавився творами визначних виконавців. Давалася йому ї ромська музика, а також міг зіграти "по слуху" пісню.

А вже після вручення диплома, в якому чорним по білу було вказано, що той, хто отримує його, - кваліфікований музикант й може мати працю в музичній школі, художніх колективах, Ян Томаш сказав своїм вчителям: хочу продовжувати вчитися в консерваторії.

Невисокий смагливий юнак - доки не брав до рук інструмент - скрипки - наче б інертний, дуже спокійний, передорджувався.

Як особистість - яскраво виявляв себе на заняттях. Лагідний і стриманий, інтелігентний юнак, на обов'язкових концертах міг запро-

лодому футболістові влітися в команду.

Знайома Яна тільки дивувалися: випускник музиколі в Ужгороді, а згодом й музичного училища, ставши студентом Празької консерваторії та закінчивши науку, на спільнках заокоплено грав музику світових

стю виконати твори корифеїв музики - угорських, українських, світових.

Яна рч., випускників консерваторії чекали в престижних музичних колективах Чехословаччини. Й не лише ромських. Він навдувався до них, допомагав. Та...

Ян Томаш обрав футбол. Згодом здібного хлопця заразили в команду "СК Русь". Рекомендували такі знаменитості: Чачинов, Чічов, Сабов. Був членом ансамблю "Райко".

А все починалось так. В Ужгороді випадково грав Чачинов, прихідши з Праги до колег - футболістів. Тут познайомився з Яном. Неодвіз запропонував м-

композиторів, що про футболь там й не мріялося.

Й раптом...

Життя, переповнене матчами, його захопило. Можливо, поєднання музики з

спортом давало незображену енергію, котрай досі не розгадати. Власне, не її, а ні носія...

Тренування перед виступами, а також вивчення скрепок футболу - все це займало не мало часу Яна. Мати не лише в рідному місті, а також інших великих містах Закарпаття, були переповнені нервовим напруженням та працею. Іх часто запрошували на матчі в сусідні держави.

Один із авторів цього матеріалу - Заслужений

працівник культури України Ернест Бучко, - досі пам'ятає ту не просту поїздку з мамою до відомого родича, який тоді проживав у місті Кральовецький Холм Словаччині, що біля Чорній над Тисою. Навчався в Ужгородській музичній школі.

Після не довгих перепитувань - бо в місті майже всі знали прізвище відомого європейського футболіста - назвали йм віулицю, на котрій мешкав у багатоповерховому будинку Ян Томаш.

Коли постукали, не сподівались, що знайшли свою я, у дверях виріс чоловік, який одразу візив маму... Запросив до простої трикімнатної квартири. Розказав, що нині, аби пережити трудне воєнне ліхоліття, він та багато друзів із відомою футбольною командою, далися в різniх країнах. Працює головним бухгалтером на залізниці.

А коли, трохи погостювавши, мати Ернеста попросила знаменитого футболіста й скрипала послухати гру сина, мовив:

- Дарую Ернесту свою скрипку. Не знаючи, чи спроможні вже руки торкнутися її strun...

Холопець

Е. Бучко,

З. Юрашко.

На знімках: Ян Томаш (15.11.1960); після вдалого футбольного матчу команди "СК Русь" (Ян Томаш - перший у першому ряді); Відома в Європі команда зі своїм літаком (Ян Томаш - третій зверху).

Фото з архіву матері Яна Томаша.

Ел Пеле -

ромський мученик

Знайомство із життям цього рома допоможе нам краще зрозуміти і психологію ромів. Допоможе нам стати поруч з ними, разом працювати, руїнувати виниклі стіни, а ромам допоможемо інтегруватися в сучасне суспільство.

Цеферіно Хіменес Малла - Ел Пеле народився 1861 року в маленькому іспанському місті Benevent de Segnia. У сім'ї було четверо дітей: два хлопці й дві дівчичини.

Ел Пеле хоча ніякої освіти не здобув, та вісі довкола вважали члеником вищої інтелігентності. Він мав надзвичайно добру пам'ять. Ще в зовсім молодих роках він навчався плести кошики, які згодом і пропадав.

У 1890 році одружився на Терезі. Згідно з ромськими традиціями, батьки хлопця домовляються з батьками дівчини. І таким чином заключається шлюб. Лише після 30 років спіального життя Ел Пеле вінчався в церкві з Терезою. Вони поселились у місті Барбастро. Ділей у них не було, тому вони вдочерили племінницю Леопіту.

Ел Пеле був глибоко віруючою людиною. Любив і поважав усіх людей. Одного разу в церкві міста уявив чоловік з цього міста, до якого ніхто не наслімкював.

Міліція заарештувала Ел Пеле. Сидячи у в'язниці, він постійно молився.

Дочка Леопіта багато разів відвідувала батька і просила віддати чотки, бо якщо би їх знайшли у нього, то стратили. На це він казав:

- Любя дочко, у мене уже все відобрали, окрім оцих чоток. Я її никому і ніколи не віддам.

Його розстріляли на місцевому цвинтарі. Помираючи, він держав чотки в руці і кричав: "Нехай живе король Христос!"

Ел Пеле до кінця свого життя залишався вірним своїй совіті, Христу, церкві, ромському народу.

4 травня 1947 року папа Іоан-Павло I у Римі, в церкві Святого Петра проголосив Ел Пеле святым.

Ел Пеле - перший циган, якого можемо вшанувати на олтарі.

Кардинал Карло Мартіні, єпископ Мілані. Переклад Б. Горваті.

Американські мільйонери брати Хаммери і роми

Брати Армад, Віктор та Гаррі Хаммери - американські бізнесмени. На робочому столі вождя пролетаріату в Кремлі з днів гайдара встановлено статуюку з дарчим написом "Від Хаммера Леніну".

Ми не будемо зупинятися на тому, яким бізнесом займались брати в Роді. Це окрема розповідь. Нас більше цікавить особистість життя двох братів, Армада і Віктора, а також їх з'язок з ромами.

Армад Хаммер у 1925 році на концерті в Ялті побачив Ольгу Вадіну. Він згадує: "Вперше в житті я відчув, що втратив дар мови". На той час Ольга - дівчина з аристократичною сім'єю, вихованка Смольного інституту, була відомою естрадною виконавицю

ромських романів. У 1927 році Ольга Вадіна і Армад Хаммер одружилися.

Молодший брат Армада Хаммера, Віктор, також був одружений на талановитій співачці, ромці Варварі Карташевій, учениці Бори-

На знімку: В.Карташова

са Фоміна, автора популярних романів, знавця

ромського мистецтва. Син Варвари та Віктора Хаммера, Армад живе і працює в Москві.

Ромські пісні, романси... Як часто вони впливають на долю іх виконавиць!

I.Pom-Ledebet

ПОРАДИ ЩОДО КУПІВЛІ - ПРОДАЖУ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Найважливішим моментом, як сідічти практика, у здійсненні операцій з нерухомістю є момент передачі грошей. Часто вони відсутні не офіційним, оскільки оплата здійснюється в іноземні валютах і до того ж у чималих розмірах. Саме через те ні покупці, ні продавці не застосовують від різного роду шахрайства. Наряді пропонуємо ваші увагі кілька порад адвоката романського юридичного центру "Романі Як" Василія Петровича Дідиччина.

- Василь Петрович, як правильно придбати нерухоме майно?

Здійснення законодавства України акт купівлі - продажу нерухомого майна здійснюється через оформлення договору купівлі - продажу. Він має бути обов'язково заверений нотаріально. Мова йде про те, що в наслідок складення договору купівлі - продажу виникають з одного боку й припиняються з іншого боку певні правові відносини. Тобто, покупець набуває права власності на те майно, що придбає, а продавець цього права позбавляється.

Щоб все це було оформлено належним чином, необхідно, в обов'язковому порядку, збирати всі відповідні довідки про те, що майно, яке відчувається (чи то квартира чи будинок) не заставлене, не подароване, не знаходиться під арештом.

І таким доказом може бути довідка з нотаріальної контори про відсутність заборони на відчуження. Якщо майна в реєстрі про арешт нема, відчувається довідка, що об'єкт купівлі - продажу під арештом не перебуває.

- Це стосується і заборгованості за квартиру?

Ні. Мова йде тільки про арешт квартири судовими чи слідчими органами. Заборгованість - це питання інше. Вони стосуються суспільних служб. Для того, щоб відчукити квартиру, або передати її у власність іншому необхідно погасити заборгованість, яка виникла по оплаті за газ, водопостачання, каналізацію, опалення, електроенергію, тому що практично потім буде дуже важко отримати документи на відчуження квартири. Це стосується справки й характеристики з БТІ. Першим кроком при купівлі - продажі майна має бути погашення всіх

боргів. У наявності повинні бути во належні квітанці. Настанім кроком повинно бути отримання довідки-характеристики про це майно з міського чи районного бюро технічної інвентаризації. Як правило там зазначається площа, план-схема квартири чи будинку.

Основним документом я вважаю правоустановлюючий документ на право власності майна. Необхідно зазначити, що майно, яке продається, повинно належати особі - продавцю на праві приватної власності. Тобто, якщо мова йде про квартиру, то вона мусить бути обов'язково приватизована. Я знаю, що між ромами виникають проблеми, коли вони взагалі не оформлюють ніяких договорів купівлі - продажу, а просто передають гроші один одному і тим самим вони вважають справу завершеною. З точки зору законодавства це вагальні не вважається договором, бо закон вимагає оформлення купівлі - продажу майна у нотаріальному порядку. Зокрема це стаття 227 Цивільного кодексу України, яка стосується форми договору купівлі - продажу житлового будинку.

Статті розділу III Цивільного кодексу України теж вказують на необхідність оформлення тих або інших угод чи письмово чи нотаріально. Договор купівлі - продажу квартири відноситься до того договору, який повинен бути мало того що оформлені письмово, але й обов'язково завершений у нотаріуса. Держмісто, зменшено тепер з 5 відсотків вартості об'єкту, до 1 відсотку. Для читачів було б корисним знати, що в юрисดикції не слід передавати гроші за майно, яке без документів і не знати на яких правах належить продавцеві. Проблема в тому, що

Розмову вела
Н.Ф. Герцег

Свобода інформації Закони та реальність

дачі з прав людини, професора права Варшавського

університету Андрія Желінського стосовно доступу до інформації про внутрішню та зовнішню політику держави в рішеннях Європейського суду з прав людини та доступу до інформації в країнах Центральної та Східної Європи.

Значна увага приділяється і правовим проблемам доступу до архівної інформації, законопроектові "Про захист персональних даних", інформаційним правам в посткомуністичних країнах, зокрема в угорській системі. Відштадданим питанням була присвячена виступ симбіуманом Угорського Парламенту, експерта Ради Європи, інженера Івана Секелі.

На зустрічі також розглядалося питання про правові

засади інформування громадськості щодо результатів контрольно-ревізійної діяльності Рахункової Палати України; роль незалежного органу нагляду, правове регулювання захисту персональних даних в Україні; правовий захист інформації про особу в міжнародному праві і законодавстві України; правове регулювання захисту приватності в Інтернеті тощо.

Перший заступник голови Держкомету зв'язку й інформатизації України Олександра Баранов акцентував увагу присутніх на проблемі доступу до інформації у нашій країні (у наявності є лише біль 1500 комп'ютерів) й обмеженому доступу використання Інтернету.

3 Київ Б. Наці

Право власності на житло (чи його частину)

підтверджується правовстановлюючими документами.

Такими документами можуть бути:

1. Договір купівлі-продажу.
2. Договір дарування.
3. Договір обміну.
4. Договір добігового утримання.
5. Свідоцтво про право власності на житло.
6. Довідка житлово-будівельного кооперативу і видане на її підставі реєстраційне посвідчення на право власності.
7. Свідоцтво про право на спадщину згідно з заповітом.
8. Свідоцтво про право на спадщину згідно з законом.
9. Свідоцтво про придбання майна з публічних торгів.
10. Копія рішення суду, що вступило в дію з закону дію.
11. Свідоцтво про право власності на частку в загальному спільному майні подружжя.
12. Акт прийому-передачі майна.

Вісім правил покупця нерухомості

1. У зв'язку з тим, що законодавство передбачає охорону окремих прав третіх осіб (ппроти продавця та покупця) на квартиру, яка продається, бажано поцікавитися, чи є здані в оренді квартири, яка вас щкавить чи не мешкають в ній тимчасові мешканці.

2. Придбання квартири, продавцем якої виступає юридична особа (підприємство, заклад, фірма, громадська організація), вимагає певних знань та юридичної кваліфікації.

3. Слід перевірити не лише правові документи, що підтверджують права власності юридичної особи на квартиру, що продається, але й статут, установчу угоду, свідоцтво про реєстрацію юридичної особи. Статут і договір засновників допоможуть встановити, чи правомірно юридична особа купує та продає квартиру, і чо може представляти її при укладенні угоди.

4. Якщо квартира є власністю державної організації, то її можна продати лише з дозволу Фонду державного майна України.

5. Хочемо застерегти покупців: індивідуальну житло надходить квартири, чи власники померли, і так звані спадкоємці починають продавати квартири, не чекаючи закінчення 6 місяців з дня смерті спадковів і оформлення своїх прав на спадщину. Купівлі - продаж такої квартири не може бути завірена до оформлення свідоцтва про право на спадщину. Отже, якщо квартира вам підходить, можете почекати до настання строку введення в права спадку, але краще ургітатися від виплати так званим спадкоємцям завдатку за квартиру, яка не є їх власністю. У таких випадках власниками квартири можуть виявиться зовсім інші особи, завдаток може бути витрачений, і його повернення створить обом сторонах проблем, яких можна було уникнути.

6. Купуючи квартиру з телефоном, слід знати, що власники квартири є лише абонентом (один) і користувачами (інші члени сім'ї) телефонної мережі, а не власниками телефонного номера. Можливості переоформлення телефонних номерів у кожному районі і будинку різні, тому слід поспішатися зазаделегід.

7. Право власності на придбану вами квартиру повинно бути зареєстроване в бюро технічної інвентаризації.

8. Фахівці, які вивчають судову практику ринку нерухомості, рекомендують покупцям квартири бути обережними у таких випадках, коли ціна за квартиру дуже низька, коли продавці дуже поспішають і підглиняють покупців, коли квартира продається за довіреністю, а також якщо особи продавців викликають сумніви.

Що потрібно знати продавцеві

1. Для завірення договору купівлі-продажу вам потрібна довідка-характеристика з бюро технічної інвентаризації на квартиру, яка продається. Довідка-характеристика видавляється на підставі правовстановлюючих документів за даними реєстрою книги про реєстрацію прав власності на житло.

2. Неповнолітні особи віком до 18-ти років, прописані у квартирі державного (у тому числі відомого) житлового фонду, після приватизації цієї квартири стають її співвласниками.

3. Для продажу квартири потрібна згоди обом з подружжя, якщо квартира є спільною власністю подружжя. Квартира, приватизована одним з подружжя, отримана в дарунок чи у спадок, відповідно до чинного законодавства, не є спільною нажиті майном.

4. Квартира може належати кільком особам на праві загальної пайової власності.

5. Розрахунки між вами та покупцем можуть здійснюватися безпосередньо при підписанні договору. Але можуть виникнути обставини, коли сторони домовляються про те, що взаємні розрахунки повністю чи частково відкладаються на деякий час. Тоді завіряється договір купівлі-продажу квартири з відстрочкою. Договір з відстрочкою підписується продавцем і покупцем та набуває чинності після виконання певних умов, про що сторони зазначають.

6. Договір купівлі-продажу нерухомого майна можна зареєструвати на біржі, завірити в нотаріальній конторі або у приватному нотаріуса.

Поради взяті з "Галицьких Контрактів".

Роми у творчості Михайла Коцюбинського

Із творами видатного українського письменника кінця XIX - початку ХХ ст (1864-1913) Михайла Коцюбинського знаємо ще в дитинстві. Із спогадів людей, які були знайомі з ним, довідусеться, що Коцюбинський був шанованою людиною і бажаним гостем чи не в кожній хаті. Він розмовляв з усіма людьми як з малими, так і старими; із селянами поводився, як рівний з рівними. Понад усе любив свою родину, дружину, дітей, природу.

...Був високоосвічененою людиною і читав дуже багато. Знав девять мов - три слов'янські: українську, російську, польську; три романські: французьку, польську, румунську і три східні: татарську, турецьку та циганську". Так написше у "Спогадах про М. Коцюбинського" (1913 рік) В.Гнатюк.

Михайло Коцюбинський по праву називають письменником не тільки всеукраїнським, а й інтернаціональним. У своїх творах пером письменника-художника він відобразив те, що йде від глибин народу - фольклор, звичаї, традиції різних культур: молдаванської, польської, татарської, ромської та інших.

Зупинимось на оповіданні "Дорогою ціною", де автор у IV розділі порушив романську тему.

Зазвичай роми поселялись на окопізах сіл, рідше міст. Герої Коцюбинського - не виняток.

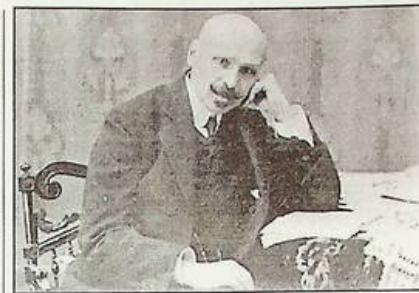
Край битого шляху, яким селяни наддувальщики сіл їздять у Галац, заховався серед купи верб та

поміж очеретами циганський виселок. Він складався вільно-на-всіго з трьох хат, котрі автор називає курниками за своїм виглядом хати - низенькі, криві, зпліщені зі глини, як ластівчині гнізда.

Тільки в одній жила сім'я: стара циганка (ім'я не подано), автор зробив це свідомо, оскільки тут даеться відзнака, що у романі жінка зазнає повної дискримінації), старий Гіц, іх дочірка Маріуца та зятя Раду. Срашката й бila коза-оце і іх господарство.

Шоранку жінки запрягали у свою двоколесну гарбу маленку, худу й обізлу шкапину, забирали з собою поплотні сакви і залишили у збиту зі старих дощок дерев'яну скриню, що служила замість васага у гарбі, й вирушали прохати. Вони іздили по сусідніх селах, жебрали, збиралі дячко, де жмено муки чи кукурудзу, викопували зі смітніків брудні і подерні ганчири і ввечері розкладали все по своїх місцях.

Гіца з Раду цілыми днями сплять. На ніч кудись

зникають. Вечорами танцю, музики.

Читаючи твір, відчувається, що письменник пройнявся довід'ям із розмів: их побут, речі, рід занятия, звички, традиції описані детально. Герої потрапляють у розні непредбачувані ситуації, де появляються риси їх характерів.

Коли у хаті приїхав по-ораненому Остап Остап (Соломія покликала пісня відому за Дунай, на широкі бессарацькі степи, на кордоні Остапа поранено під саме серце), стара матір відразу обмивала із післяївим зіплю, що спілкало місія відомства зі старим звичаєм відмивати руки рану. Наповнений незабаром зіплюм, із перевязаною раною, зогрітий теплом, Остап розлігався на ліжку.

Від радості стара посилає циганку що по-своєму жаво заговорила і радісно поплескала Соломію на плечах.

Жінка не має право разомвати з чоловіком іншої нації, зокрема з білим.

А тут

ще у хаті поранений, який потребує догляду. Тому молода Маріуца при чоловіках не звертала уваги на Остапа, навіть інколи демонстративно при Раду щось викрикувало якімось пригніченим оком у куток, ді лежав поранений.

Проте доволі було чоловіком війті за поріг, як Маріуца оберталася у добру, сердечну жінку і помагала Соломії та старій матері ходити коло Остапа. Вона укривала його найтепільшими зі своїх лахманів, одгортала волосся з чола, одягнела осінні мухі і все це робила дуже окуче.

Одного разу стала така пригода. Остапові заснулась пів'язка з рани, і йому нікі не вдавалося покласти її на місце. Маріуца на той час була в хаті. Вона помітила це і помогла Остапові зав'язати хустку. Сама в той момент, як Маріуца скилилась над Остапом, Раду увірвався до хати. Він зблів, а його борода і волосся з чорних стали синими.

Він вхопив її за коси. Маріуца не відривавається, а починає воронитися від сильних рук чоловіка.

Сварки у сім'ї виникали рідко, та й то лише на хвиліну. Незабаром після того по хаті розлягався сміх, радість.

Траплялися такі дні, коли вся сім'я залишалася вдома, спочивала. Всі разом обда-

ли - автор не каже, що саме, та й чи можна передбачити, що люди з добрими ласками дадуть?, - пили вино. Старий Гіц знімав зі стіни свою скрипку. Він виходили і розташовувались під хатою. Стара циганка накладала червону люльку свіжим тютоном і зручно мостилася на призби.

Гіца грав спочатку повільні мелодії. Молоді танцювали повільно і враз все оживало, набирало, набирало такої енергії, що, здавалось, довкола комиші, хмарі, повітря - все рухалось у тому ритмі. Раду з Маріуцю так танцювали, з такою силовою, ягою, що навіть стара циганка пласкала з призби в долині. Остап виходив з хати по-дивитися на танці, навіть коза, здавалася, була зачарована мелодією циганського танцю.

Та не мала ромська сім'я спокіою навіть на околиці села, у маленькій хаті. Якось перед світанком Раду відійшов до хати побитого скривленого Гіцу. На другий день наїшлися на циганську хату турецькі жовніри і повізали усіх, хто був у хаті, навіть слабого Гіцу й Остапа (Соломії) на той час не було).

Вони поклали Гіцу на візоць, запрягли обізлюючі шкапини, підперли двері кілок і, аллаха-то чи ла-ючились, погнали бранці по дорозі в Галац.

Серед плавна коло хатки лішилась на хазяїв лише коза і жалібо мекала...

Тетяна Фединець

Ромська книжкова політика

"Історія циган" з погляду сучасності

Здавалося б, сьогодні майже все знаємо про ромів - іх хрестинний хід, предки, істину батьківщини - Індію. Однак в катрі ставлять перед собою запитання автори згаданої книжки, яка цього (2000-го року) вийшла в Воронежі: "Які вони, роми? У кожного, хто з ними спілкувався, мається на цей ракунок своя думка. Вона конфліктується від закопчення до повного несприйняття. "Власність ромів жити за рахунок інших природжені, або, краще мовлячи, спадкова..." - писали одні. "Роми обдаровані, розумні, в характері їх м'якість, швидка реакція, вони від природи обладнані національно-культурною автономією російських сперечалися з ними інші...

Коли розповідає їде про ромські музичні ансамблі та колективи, не можна не згадати про "другу семиструнну" - ромську літару. Вона була не тільки подругою, але і єдиновою постійною горуальницею хороїв ромів.

Коли я говорю про "циганську літару", то я маю на увазі не якесь особливий вид музичного інструменту - літару, а виконавчу стіну, особливу, притаманну літаристам-ромам маневру на літарі на руці.

Так як і російський міський романсь, будь-яка російська пісня у виконанні ромів стає ромською, так і звичайна семиструнна, ромська літара стає "ромською" в руках літариста-рома. Особлива манера гри,

циган) подають свій новий погляд на історію ромів. Книжка складається з двох частин і резюме. Рання історія ромів, історія ромів Західної Європи, міфи про ромську хіню, структуру табору і тд. Включаючи до розділу: "Цо чекас ромів Росії".

Друга частина - розповідь про одяг ромів у світі їх етнокультурної історії, життя

ромів, властивості кочування, родинні і календарні звичаї та обряди ромів.

В резюме - висновки з написаною монографією.

Читачі цієї книги збагачуються сучасними дослідженнями вченых не лише з історії інтеграції кочівників, але й з питань іншою осьотою, тощо.

Монографія багато ілюстрована. В заключній ії главі "Родинні і календарні звичаї й обряди ромів" прислідовуються звичаї європейських народів на різних етніческих групах.

Видання побачило світ при підтримці Інститута "Відкрите Суспільство" (Фонд Сороса) і проекту по Етнічним Відносинам, (Пірстоун, штаб Нью-Джерсі, США).

Юліяна Камська.

Рід Кірпарьових - нащадки Дениса Давідова

Між ромами, які завітали на Перший міжнародний фестиваль циганського мистецтва "Амана 2000", її познайомилася з Людмілою Кірпарьовою. Походить вона із відомого роду Дениса Давідова.

Він був відомим партизаном Вітчизняної війни 1812 року, гусаром, офіцером. Прославився він двома творами: "Методи партізанської боротьби у війні 1812 року" і романом "Не уходи..." Писав вірші, музику.

У родині Людмили Кірпарьової перепелись ромські і вірменські крові. Батько - з роду Кімашенків, які прославилися на весь Радянський Союз своїм талантом музикантів.

Пан Людмила народила і виховала троє дітей. Нині, у 52-річному віці, повна сил і енергії, займається громадською діяльністю на підтримку і розвиток ромської культури.

Тетяна Фединець

кою танцюристкою. Батько - з роду Кімашенків, які прославилися на весь Радянський Союз своїм талантом музикантів.

Пан Людмила народила і виховала троє дітей. Нині, у 52-річному віці, повна сил і енергії, займається громадською діяльністю на підтримку і розвиток ромської культури.

Краснощоківська гітара! І в наш час літаристи-роми говорять про неї, як про неперевершеннє ромський семиструнний інструмент. Зараз російська семиструнна літара поступово витісняється ісланською шестиструнною. В її розповсюджені відіграло велику роль приїзд в Радянський Союз в 60-і роки знаменитого іспанського гітариста Андерса Сеговія. Впливну та ж особливо на молодь, студентське середовище, використання шестиструнної літарі в сучасних естрадних музичних ансамбліях, в джаз-оркестрах.

Але літаристи-роми і сьогодні зберігають вірність семиструнній ромській літарі.

I. Ром-Лебедев "Поговорі i ти з мною подруга семиструнна..."

темперамент, спонтанна імпровізація, передає літарі ромського колорит. В руках рома вона співає, плаче або радісно дзвенить.

Історія літар із сягає XIV-XV століть. Її попередницями були стародавні струнні ціплкові інструменти: кіфара, піра, лютня, віоля... До того, як отримати сучасний від літар-артиста, літар-піаніста, літар-фігури, літар-примітника, літар-з додатковим грифом. Відрізняється між собою італійська, іспанська, французька, німецька та польська.

Російська літара з'являється на другій половині XVIII століття. Аксенов, Висоцький. Вони виступали на концертах, виконуючи російські пісні з варіаціями, ари з опер, перекладені з класичних музичних творів.

З'явилась школа гри на літарі, перші літаристи-віртуози: Іван Олексійович Батов, Архузен. Шановано літарою хо-

рохів різних століть була "краснощоківська" - робота московського автора Івана Жиновища Краснощоковою. Вона була легкою, зручною для рук, з напіввальниковим грифом і відрізнялася хоча і не гучним, але глибоким бархатним і співучим звуком.

Майже сто років, починаючи з першої третини XIX століття до 30-40-х років нашого часу, краснощоківська літара була єдиною, на яких грали літаристи ромських хороїв.

В старі пушкінські часи у романських горах грали на літарах виключно роми.

На краснощоківській літарі грали подруги Пушкинської Таня. На краснощоківській літарі грали тургенівська ромка Маша.

Romani Jag

A Roma Nép Újsága
Manusengerő Romano Nyevipe

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

A ROMA MŰVÉSZET ÜNNEPE

Immáron nyolcadik alkalommal rendezik meg Ungváron a roma művészeti ünnepet.

"Aven bahtale taj saste!" (Legyek boldogok és egészségesek!) - ez az újévi cigány szerencsékívánság volt olvasható, a romák vándorlását jelképező kerék és tábortúz volt látható az ünnepség emblémáján.

A borongós idő dacára szepember 23-án a Színház-tér megtelt érdeklődőkkel.

Az ünnepség megkezdése előtt a nézők és a szereplők megtekintették az előző napon megnyílt roma múzeum kiállítottanyagait. A jelenlévők képet kaptak a romák történelméről, ezeréves vándorlásáról, a 30-as évek radváni táboraáról.

Fotódokumentumok és írásos anyagok tanúsítottak azon kárpátaljai romákról, akik túléltek a roma holocaustot. Nagy érdeklődéssel néztek Balogh József és Jónás Tibor, a már ismert munkácsi roma festők cigányokat ábrázoló festményeit, valamint Bihari János és Csók István XIX. századi magyar festőművész cigány témakörű ábrázoló festményeinek produkcióját.

A romák himnusz elhangzása után az egybegyülteket Vaszil Haborec, a megyei művelődési főosztály vezetője, a szervezőbizottság elnöke köszöntötte az ünnepség alkalmából, majd azzal a gondolattal folytatatta, hogy ugyan miféle cigány az, ainek nincsen lova, aki nem szeret táncolni és énekelni?

Beszédeben említette azt a tényt, hogy a cigányok életmódjának szerves részét alkotja a folklóművészet, a néphagyományok örzése.

Vidékünk országszerte és külföldön is ismert zenészeket, népművészket adott a világnak.

Ivan Kanyuka, a megyei székváros művelődési osztályának vezetője felosztálsában kitért arra, hogy Ungvár városa nem lenne teljes romák nélkül, akik szép számban élnek városunkban, és tarka színekkel gazdagítják kulturális életünket. Nincs olyan művészeti ünnep, amelyen ne vennének részt romák.

Ádám József, a Phralipe

(Testvérsség) kongresszus elnöke beszédeiben szolt arról, hogy akármilyen nehéz a romák mai helyzete, igyekeznek minden éven megrendezni művészeti ünnepet.

Papp Aladár, a Rom Som kulturális szövetség elnöke megköszönte a támogatókat, akik nélkül ezt az ünnepet nem tartották volna meg.

A megye roma nemzetiségi lakossága körében kifejtett gyümölcsözö tevékenységéért Vaszil Haborec, a művelődési főosztály vezetője átnyújtotta Papp Aladárnak a megyei tanári oklevelet.

Elsőként a Rom Som folklor együttes gyermek-táncosájához adott izelítőt tudásából, majd a vasárnapi iskola alsósainak Luludica együttese mutatkozott be.

Vaszil Haborec, a megyei művelődési főosztály vezetője, megnyitja a roma művészeti nyolcadik ünnepét.

Énkelte, s így nagy örömet szerzett a roma nyelvet nem ismerőknek.

Különös tetszést aratott Tejfel Sándor az „Üres üveg a zsebemben”, „Edi mama,” és „Hazafelé visz az utam” c. romai tónákkal.

Erdeklödésessel néztek az ünnepen a roma-múzeum eszponájait.

A nézők nagy ovációval fogadták a Rom Som felnőtt csoportját, amely a roma táncokon kívül egy latinamerikai táncot is előadtak, amellyel már az idén Mikolájiban megtartott nemzetközi táncfesztiválon megnyerték az első díjat.

Nézve ezeket a kitűnő táncosokat, nosztalgiaival gondolok vissza azokra az időkre, amikor minden egyes étterem Ungváron és az egész megyében zengett a cigány zenétől. Lesz-e jövőjük ezeknek a már most is mesteren táncoló fiataloknak?....

A közönség nagy tapossal fogadta az Ádám Szentlánna vezetőt, már jó ismert, az Első Nemzetközi Cigány Művészeti Fesztiválon az „Amala -2000”-en részt vett együttest, a Szonyacsna Radvankát. Ez az együttes ének és táncművészettel elkapta a közönséget.

Az Ung-parti ünnep a Sare. c. énekkel és táncossal, a Dzselenem cigány himusz elneklésével zárult, amelybe nemesak a résztvevők, hanem a közönség is bekapsolódott.

A résztvevőknek átnyújtották a megyei művelődési főosztály diszokleveleit, valamint ajándékosmogokat, amit az ünnep rendezői, Papp Aladár és Ádám József nyújtott át.

Hovrath B.

Táncol a Rom Som folklor együttes felnőtt csoportja.

Kárpátaljai roma múzeum megnyitásán.

Kárpátalja roma múzeuma

Ez év szeptember 22-én átadták rendeltetésének megéyen roma múzeumát, amely Gyöngyösi utca 10 szám alatt, Romani Jag romai szervezet régi székhelyén található.

Ez a múzeum megéyen romának történelmét, hagyományait, és kultúráját elveneti meg.

A megnyitón részt vettek: Andrij Szerbajlo, a polgármesteri hivatal képviselője, Jevcsák Judit, a megyei állami közigazgatás nemzetiségi és migrációs osztályának munkatársa, Fülöp Lajos, a megyei honismereti múzeum osztályvezetője, a helyi televízió munkatársai és mások.

Adám Aladár, a Romani Jag elnöke megnyitót beszédeben többek között ezeket mondta: - Ó éve dédelgetett álmunk vált valóra. Büszkék vagyunk arra, hogy az Újjászületés Alapítvány segítségével megnyithattuk ezt a múzeumot, amelyben a kárpátaljai romák hagyományai, történelme és kultúrija elevenedik meg.

A múzeum segít majd abban, hogy a felnövők nemzedék megismereje örökségüket. A jövőben 13- és a 14-ös romiskola tanulói itt fognak megismerni őseik történelmét és kultúráját. Továbbá megéyen romái is megimerhetik múltjukat.

Andrij Szerbajlo üdvözítette a Romani Jag vezetőségét a múzeum megnyitása alkalmából – Több, románul nagybőg lélek száma közöttessé sem képes ilyen jelentős tetre, állapította.

Fülöp Lajos a következőket mondta:

- Kárpátaljai romai mintha újjászülettek volna múzeumuk által. Az osztályvezető segítségeről biztosította a roma múzeum vezetősége. Egy kiadványt ajándékozott a múzeumnak, amelyben többek között szó esik a radvánci romákról is.

Jevhenijya Navrocka nevéhez fűződik a múzeumi tárgyak összegyűjtése.

Sokszetben a romák nem is tudnak tárgyaik múzeumra értekeről. Ezekhez a hegedűkhez a munkácsi járás Szeményen jutottak hozzá. Szomotorról töltött el, amikor elmen tettek őket azt mondva, hogy már nincs kinéj játszani rajtuk. Tény, hogy ma már világszerte, s így Kárpátalján is, valamit van szükség roma zenészekre.

Ebben a táborban különböző hímzéseket is kaptunk, amelyekkel a romák szobáikat díszítik.

A roma múzeum teremből áll, amelyekben kb. nyolcvan múzeumi tárgy látható. Az egyik teremben térképek és tablák találhatók. Ezekben a romák munkácsit járás Szeményen jutottak hozzá. Festményeket mutatják be. Megéyen különböző tábortörök készült fotókat is láthatunk. Továbbá hagyományos használt tárgyakat tekintethetünk meg, amelyek gyékényből, műszálból, fából készültek. Megismerkedhetünk a teremben egy roma kovácsműhelye is, valamint hagyományos női viseletekkel.

A másik teremben kiváló roma zenészeink fotói, hangszeréit, roma festők képeit tekinthetjük meg.

A ma már ismert Balogh József és Jónás Tibor munkácsit roma festő cigányokat ábrázoló festménye, valamint Bihari János és Csók István a 19. századi magyar festőművész cigány témájú ábrázoló festményeinek produkcióját utalnak a romák lelkivilágára.

Megyénkben és országszerte is ismert roma zenészek fényképeit és hangszeréit is megtaláljuk múzeumunkban. Olyanokat, mint például Galambosi Gyula, Ádám Jenő, Lehocki Gyula stb.

Múzeumunk még gyarapodni fog és méltóan képviseli majd kárpátaljai romák hagyományait és kultúráját.

Náci Bertalan

Roma sorsok - sorsfordító romák

Kovács József Hontalan

1950-ben született Mohácsón. Apja pincér volt, de korán, harmánchát éves korában meghalt. Ó ekkor tizenégy éves volt. 1974-ig Mohácsón élte, szakástanuló, szegkovács, pincér volt és több évet dolgozott téglagyárban is. Hatévesen már könyvtárba járt. Tizenöt éves korában első fizetéséből megvette élete első könyvét: Radnóti Miklós összes verseit és műfordításait. 1975-ben Budapesten találkozott Lakatos Menyherttel, Choli Daróczi Józseffel és Péli Tamással. Örök barátság szövödött a négy ember között, ők alkotják ma az úgynyevezett első generációs cigány értelmiség magát, a cigányság szellemi embereinek, a cigány alkotóművészeken első csoportját.

Az év harminkilencedik napja

egybecsomózva	sílytalanság állapotában
gyönyörű sorsommal	cidrőzô ország
magam vagyok	élek ahol élek
eleíről fogva	röhéjes putriban
negyen körüli	klassz csőveken
kelet-európai férfi	tré menedék helyen
lyukas csizmában	hát ez vagyok én
szerelmi priusszal	és ez a hazám
nincs semmin	az ám
hiányodon kívül	József Attila

Tanuljuk a roma nyelvet Sar Bushos

Me Choli bushuvav. Muro ungriko (gazhikano) anav si Daróczi József.

Arahadyilom andej Bedeva ande'k mija injashela tranda thaj injato bersh. Akanak shatarvardesh thaj panzhe berhengo som. Muro dad andal lovari-rom sas, muri dej pale masharica sas. Me lovereske inkran man. Andej Peshta kerav butyi haj traj. Varekana oxto zhene samas phrala: shov shave thaj duj sheja. Akanak aba etfa zhena traissaras.

Desheta bersh andej Bedeva beshos. Atunchi avilem opere andej Peshta.

Pa'k bersh opre avilas vi muri familia (chaldo). Pe bute thanende keros butyi thaj palaj butyi phiros andej shkola. Kana lem mura angluna romnya, bish thaj jekhe bershengo somas. Datunchi aba shartao romnyi sima. Ba feri kathar jekh sima shavora. Mure shavorengi dej dopash sintica-taj dopash kelderashica-j, ke lako dad (muro sokro) sinto sas, thaj laki dej (muri sokra) kelderashica sas.

Me mure shavoren kamos romane manushenge te bararav, ba nashikt, ke costa cerra vrama sile manca, maj but vrama andej shkola phiren.

Thaj andej shkola feri ungriko vorbin.

Szavak

bushol – nevezik	arakhadyol – szüleitl
ungriko- a – magyar	inkrel – tart
anav (a) h. – név	trail – el
gazhikano-nyi-e – nem cigány	várekana – valamikor
zenho (e) h. – személy	sokro (ura) – após
nipo (ura) – család	sokra (i) – anyós
than (a) h. – hely	barárel – felnevel
shkola (i) n. – iskola	dosta – elég
datunchi – azóta	vrama – idő
dopash (a) – fel	vorbil – beszél

Romane chachipe Cigány mondások

1. Le manuskes pa peste rumul majphares lesko lusno gindo.

Az ember saját magáról alkotoit véleménye változik a legnéhaezben.

2. O trajo: le shavorutne sunengo lokelokes bisterdjipe.

Az élet: a gyerekkor álmok fokozatos elfejezése.

3. Shukar gindura sakkones shaj aven, ba na sakkon iskrille tele.

Szép gondolatai mindenkinet lehetnek, de nem mindenki írja le őket.

„Ennek a romának az élettörténete segítheti a kereszteny közösséget, hogy a cigányok mentalitását és erkölcsi szokásait jobban megértesít. Segíthet mindenjáunknak abban, hogy kiálljunk mellétként, és szolidaritási vállalva együtt dolgozzunk velük. A gyakorta fennálló válaszafalat lebontva pedig integráljuk őket” – a fentebbiak Carlo M. Martini, bíboros, Milánó érsek gondolatai.

legyilkoltak, így Berbestróban is. Az öreg El Pelé tanúja volt annak amint a vörös milicisták egy fiatal papot ütlegelnek. Méltatlankodva kiáltotta: „Volgane la Virgen! – Szűzánám segíts meg.

El Pelé a boldoggá avatott cigány vértanú

Cesferino Gimenez Malla, közismert néven El Pelé 1861-ben született a spanyolországi Benevent de Segriában. Négyen voltak testvérek. El Pelé irásstudatlan, azonban rendkívül ügyes, nagyon intelligens ember volt. Felfogó készsége valamint emlékezete biztos és gyors volt.

Már korán magtanulta a kosárfonó mesterséget. Különféle szabadságokat készített, amelyeket saját maga árult.

18 éves volt, amikor megmossát. Cigány szokás szerint, vagyis édesapja kérte meg a lány kezét. Feleségét Teresának hívta.

Feleségével Barbasto városában telepedett le. Nem volt gyerekük, s így El Pelé unokahúgát, Pepitát adoptálták. El Pelé melyén vallásos volt. 30 évelel a cigány esküvő után feleségével egyházi esküvőt tartott Leridában, a Szent Lőrinc templomban.

El Pelé szerte az embereket. Amikor Berbestro polgármestere, aki tüdővészben szenvedett a város központjában összesült, El Pelé volt az egyetlen, aki nem felt felelemmel és megtörölni a szaját a vörölt. Egy cigány szamaritanus volt.

Amikor gazdag lókereskedőv lett, igyekezett segíteni minden rászorulón. A vándor cigányoknak lovát és szekeret adott kölcsön.

A koldulpó romákat bevitte a házába, megette és egy kis pénz is adott nekik.

Legjobb barátja Don Nicoló Santos de Ottó egyetemi tanár volt, akinek a kastélyában többször megfordult, a tanár gyerekei „nagybácsinak” szólították.

1936-ban a spanyol polgárháború idején többzezer papot

Ennyi férfi egy ellen, aki megéghet ártalanul is!”

A vörös milicisták erre letartóztatták az öreg El Pelét is.

Pepita, a nevelt lánya meglátogatta a börtönben és kérte, hogy adja neki a rözsafüzérét, különben ki fogják végezni. Pelé ezt válaszolta:

– Gyermekem, minden elvettek tölem. Más nem maradt számomra, mint az imádákom, imádkozom a rözsafüzér.

– El Pelé huszadmagával a helyi temetőben kivégezték. Pelé kezében a rözsafüzérrel halt meg, miközben ezt kiáltotta: „Viva Cristo Rey” (Eljén Krisztus Király).

Pelé, mint Spanyolországban az egyházirőlés során akkor ilyen tudatosan áldozta fel életét, mert hű akart maradni lelkismeretéhez, hitéhez, Krisztusához, Egyházhoz, cigány népéhez.

Joan Margall, a nagy katalán költő versében ezt írta: Spanjol hon figyel ej fiad szává....

Mire jó a sok kiontott vér?

A vér élet, ha átjárja az eréket:
élet ma, élteti az utódokat.

A kiomló vér: halál!

Pelé egyházirányt hűségéért és Krisztus szeretetéért ártatlannul kiontott vére sok-sok ország számtalan cigányának vérében vált életté.

Cesferino Gimenez Malát, El Pelét II. János Pál pápa 1997 május 4-én Rómában, a Szent Péter templomban boldoggá avatta. Ő az első cigány, akit az oltáron tiszthetünk.

Horvát Bertalan

Emilian Nikolau – a fiatal romák vezetője

Emilian Nikolau Bukarestben született több gyermekes roma családban. Ó azon 2000 romániai romák egyike, akinek felsőfokú végzettsége van.

A bukaresti egyetem jogi fakultásának másodéves, s egyben a menedzser fakultás ötödéves hallgatója.

A Forum of European Roma Young People – Ferup szövetség elnöke. Ebbe a nemzetközi roma szervezetbe 12 ország képviselője tartozik: Albánia, Bulgária, Románia, Macedónia, Moldávia, Jugoszlávia, Finnország, Csehszlovákia, Magyarország, Franciaország, Ukrajna és Svédország. A Ferup munkájában még még 10, fiatal romákat tömöriő, szervezet is részt szerezte venni.

„Mint elnök, legfontosabb feladatom abban látom, hogy elősegítsem e szervezetek vezetőinek az európai egységre való integrációját.”

A szervezet hármoniányú tevékenységet fejt ki, a közöktatás, az emberi jogok, és politikai téren munkálkodik.

A legfontosabb számukra a közöktatás.

Például Bukarestben kurzusok működnek, ahol számítógépekkel elsajátítás és az internet felhasználás tanulják a fiatal romák. Napjainkban igen nagy szükség van olyan képzett emberekre, akik tudnak idegen nyelven, legfőképp angolul. Ebben az évben két egyetemistát Málta szigetére, a múlt évben pedig Spanyolországba küldtünk gyakorlatra.

A legaktivabbak a fiatal vezetők közül Nikolas Radila Moldáviából és Lobodán Szilvia Magyarországról (pécsi angol

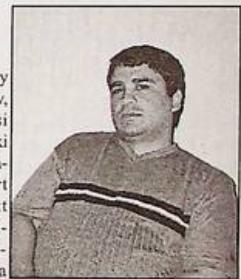
szakos egyetemista). Nagy munkát fejt ki a roma nyelv, konfidenciáliszt Vámosi Gyula Magyarországról, aki Marsel Kurtiával (Franciaországban), az ismert romológgal együtt tréningeket és szemináriumokat rendez. Eredményes munkát folytat a fiatalok között Ramiza Szakib, a macedón egyetem hallgatója. Alekszandr Rajkov Bolgariából több tréningeket rendez az ország fiataljai részére, s egyben együttműködik az Európai Tanáccsal is.

A Ferup négy évi működése alatt sikerült ötven fiatal romát küldeni Románia különböző felsőfokú tanintézményeibe.

Elöször vetették fel a politikai vezetők képzését. Ezt úgy értelmezük, hogy olyan személyeket képezünk ki, akit aktiv munkát végeznek országunk kisebbségének Európába való integrációjáért.

Ezért a mi munkánk városokra összpontosul, ahol az integrálódás jobban észrevehető. De Romániában a romák többsége falvakban és kisebb településekben él.

A három milliós kisebbség közül mindenkor általában kisebb méretű településen él, ahol a fiatalok a szébb jövőbe vezessük.

Tábor sok van, de a bajok egyformák

A munkácsi járási Csongorban található talán a járás legszegényebb tábor, a falu egyik sáros mellékutcájában, a temető szomszédságában.

1943-as születésű Dávid József, a bíró. Ó egyben a legidősebb lakó is. Ót kértem meg, hogy beszéljen a táborról.

-Itt harminchárom házban kb. 150-en élnek.

Ebből mintegy 60 a gyerek.

Hogyan élünk? Nagyon nehezen és szegényen. Csa nekünk van munkám. A helyi kolhozi telepen dolgozom mint ör. Munkámért hetente kétszer négy liter tejet kapok. Fizetés az nagyon ritkán van. Tizenötöndögammal élek két szobánkonyhás lakásban. Magad is láthatod, milyen házbau elunk. A táborban nincs egy normálisanak nevezhető épület sem.

Az emberek, ahogya a többi táborban, nálunk is, vessző és gyékény kosarakat fognak, és azt árulják asszonyainak a

környező falvakban. Én nem szégyellem kimondani, a tábor többsége koldulni jár.

Talán a mi táborunk az egyetlen a járáshoz, ahol nincs egyetlen ló sem.

Jó, hogy 1996-ban az Elő Isten vallási szervezete felépített egy templomot, ahol hetente kétszer-háromszor gyerekeink, és néhány beteg meleg éltet kap.

Itt többször kaptunk humanitárius segélyként használt ruhákat is. Legalább van mit felvenni.

Mi már csak az Istenben bízunk. A község vezetősége nem tördik velünk. Tavaly adtak a tábor mellett egy kis földdarabot, de az idén azt is visszavették.

Az a kevés gyerekek után járó segély sem adják időben – mondja keserűen beszélgetőpartnerem.

Nagyon nehéz az élet, de bizom benne, hogy Isten segítségeivel meg fog változni.

N.B.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок тринадцятий

Члени речення

Пригадаймо! Речення виражася закінченою думкою. Вона може бути розповідним, питальним або окличним.

Вправа I. Прочитайте наступні речення.

О прапл гейлас. (Брат пішов). О кгам татярел. (Сонце гріє). О веш кальоп. (Ліс чорний). О чавора кгелен. (Ліни граються). Е чрікка ділабен. (Плашки спивають).

У кожному реченні назвай слово, яке вказує про кого або про що говориться. Поставте до нього питання хто? (хто?) або що? (чо?). Назви що у кожному реченні інше слово і поставте до нього питання що зробив? (со кердас? що робить? (со керел)? що роблять? (со кеврен)?

Зразок. (Ко?) О прапл (со кердас) гейлас.

Слово, яке означає, про кого або про що йдееться в реченні, називається підметом. **Підмет** відповідає на питання хто? або що? Й графічно позначається (—).

Зазвичай підметом є ім'яник.

Слово, яке означає, що говориться про підмет, називається присудком. **Присудок** відповідає на питання що робить? що роблять? Й графічно позначається (—).

Разом підмет та присудок становлять граматичну основу речення.

Вправа II. Знайдіть у реченні підмет і поставте від нього питання до присудка. Підмет підкресліть однією лінією, присудок - двома.

Зразок. (Со?) О кгам (со керел) татярел.

Е чгай кдел лулуда. (Дівчина збирає квіти.) По дром традел рота. (По дорозі іде машина.) О граст хал е чар. (Кінь ласе траву.) О чавора плявен. (Діти спивають.) Е дай кравел хабен. (Маті готує обід.) О дад гінавел ліл. (Батько читає листа.)

Як бачите, слова в реченні з'являються одно з одним за змістом. А звязок слів встановлюється за допомогою питання.

Слови в реченні, що відповідають на якесь питання, називаються членами речення.

Вправа III. Підкресліть у наведених текстах підмет та присудок.

Андро веш барол кащ. (У лісі росте дерево.) Дзіво раци бешел по пай. (Дика качка пливе по воді.) Балвал пгурдел. (Свінці вітер.) Пре пгур перен пгаба. (На землю падають яблука.) О пгала кувен кошара. (Брати плетуть кошки.)

Підмет і присудок - це головні члени речення. Решта членів речення називається другорядними. Другорядні члени речення пояснюють та доповнюють головні або інші другорядні члени речення.

Зaproшуємо до ромського музею!

Перший ромський музей запрошує бажаючих познайомитися з його експозицією, яка розкриває минуле й сучасне цього народу.

Музей працює щоденно, крім суботи і неділі, з 10 до 15 год.

Адреса музею: м. Ужгород, вул. Деньдеші, 10 (район Радванка)

РОМАНІ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
РЕєстраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Евгенія Навроцька

Редакція не зважає подільно позицію авторів. За точність новедених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право використовувати матеріали і скорочувати матеріали.
Поясний або частковий перордук матеріалів дозволяється лише з письмінням на "Романі Яг".

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон: 1-58-05.
E-mail: romanijag@mail.uzhgorod.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 2119 —

Побитий ром

Однієї погожої неділі вишли два роми піти подивитись на людей й себе показати. Йшли вони, йшли, аж поки не застало їх на дорозі ніч. Спати не було де. Шукаючи якийсь притулок, знайшли вони стару хатину. Так, що шукали, те й знайшли. Зайшли вони всередину.

- Петре, ти спатимеш біля печі, а я біля дверей, - сказав Марці.

- Добре, - відповів Петро. Доброта тобі ніч!

Полягали вони собі й по-снули. Та посеред ночі прийшов хазяїн хатинки. Дивиться, а в нього у домі сплять роми. Узвів він тоді велику палицю й щосили відлупцював рома, котрий лежав біля дверей. Облишивши палицю, він розвернувся й пішов геть. Устав побитий ром тай каже:

- Петре, тепер ти ляж біля дверей, а ляжу на твоє місце.

Подякував Марці Петрові: "Дай тобі Божа счастья і доброї нічі!".

Так вони помінялися місцями й полягали спати.

Тут серед ночі знов з'явився п'яній хазяїн. Взяв палицю й каже:

- Цього, що біля дверей, я вже добре побив, а тепер наб'ю того, що лежить на печі. Бив, бив газда рома, взяв палицю тай пішов. Отаке то ромське щастя! На який бік не ляже ром, все рівно битий.

Казка ромів Болгарії.

Переклад та стилістична обробка Аладара Адама.

Синів, аніж одна донька.

- 4). Кай о ліплен, одя нане пгаріпен. Де пісня лунає, там смуток зникає.
- 5). Те на товега я, на ела тув.
- 6). Нема диму без vogно.
- 7). Нане сако ром лавутаріс.
- 8). Ко камел бувті те керел, та песке бувті арак-гела.

Хто хоче працювати, роботу знайде.

АНЕКДОТИ

- За чо ты, будуйай, штраф заплатил?
- За зерно.
- Краденое?
- Да, набрал уже пол-
- ній мешок, а сторож как закричіт і за ружье.
- Напраслину говориш.
- Сторож добрий чоловек, не мог он так сделать.

О мардо ром

Дуй рома діне пен Говді те джан андо курко те дікген е манушен тгай о мануша те дікген лен. Гейле кай гейле, е рат реєля лен опрал о дром. Най кай те совен. Роден тган, роден, роден, аракгле екг пгагердо кгер. Пгенен песке, со ронням ода аракглем. Ден андре, о ром пгенел:

- Петре, ту пашльос пажо бов, а ме пашлював пажо вудар, - пгенел о Марці.

- Лачес - пгенел о Петро. - Дел тут о Дел лачат р. Пашліле о дуй рома айт суте. Машкар е рат кготар авел о гаджо е кгескера. Дікгел е ромен, совен андре. Лел е барі ровлі тгай марел зоралес е ромес, кай

совел пажо вудар. Мукгел е ровлі тгай джал. Устел о мардом, пгнел:

- Петре, аканак ту пашлюв пажо вудар, ме джав пе тіре тганесте.

Пгенел о Марці ле Петроске: "Дел тут о Дел баҳт айт лачгі рат!" Паруде о рома песке тгана, ай пашліле те совен.

Машкар е рат авел о мато гаджо, ай лас е ровлі тгай пгендяс:

- Кадалес со пашльол пажо вудар, мардом міштой лачгес, акана ка марав кодолес, со пашльол пажо бов.

Мардяс, мардяс, о гаджо ле ромес, ай лас е ровлі тгай гейлас песке.

Касаві сі е романі баҳт. Пе саві рір те на пашльол о ром, са екг мардоль!

Ерлік діалекто анда Булгарія.

Взято із збірки казок Христя Кучукова "Amari romanî lumja".

Кросворд

Правильно відповіши на питання ромською мовою, ви розгадаєте ключове слово кросворду.
Відповіді надсилайте на адресу редакції, заповниши та вирівнявши кросворд. Читача, котрий першим надішле правильну відповідь до 30-го жовтня, чекає гарний приз!

- 1). Популярний вид спорту.
- 2). Один із видів п'ятиборства.
- 3). Синонім до слова інтернаціональний.
- 4). Очікуваний результат змагання.
- 5). Учасник змагань із велоспорту.

Відповіді на кросворд, надруковані у №11 (23): 1. Вурдон. 2. Левка. 3. Рота. 4. Рафо. 5. Карфін. 6. Паshawro.

- Не мог! Если я ему соннуло на нас наступило!

♦ ♦ ♦ ♦

Сидит цыган на скамейке против солнца, смотрит - мужик траву косит - говорит:

♦ ♦ ♦ ♦